
ВИХОВНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ

УДК 378.6:792.8.011

Зоріка Батюк

**ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА
ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗБАГАЧЕННІ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО
ДОСВІДУ СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ**

У статті розглядаються питання збагачення художньо-естетичного досвіду студентів-хореографів у процесі осягнення лексики сучасного хореографічного мистецтва. Представлений у роботі аналіз найбільш цінних літературних періоджерел дає можливість прийти до висновку про те, що особливості сучасного хореографічного мистецтва вимагають від студента глибокого художньо-естетичного досвіду. Без нього існує небезпека втрати відповідної естетично-ціннісної основи, яка дає можливість студенту диференційно оцінювати різні явища сучасного хореографічного мистецтва.

Ключові слова: сучасне хореографічне мистецтво, художньо-естетичний досвід, студент-хореограф.

В данной статье рассматриваются вопросы обогащения художественно-эстетического опыта студентов-хореографов в процессе постижения лексики современного хореографического искусства. Представленный в работе анализ наиболее ценных литературных первоисточников дает возможность прийти к выводу о том, что особенности современного хореографического искусства требуют от студента глубокого художественно-эстетического опыта. Без него существует опасность потери соответствующей эстетико-ценностной основы, которая дает возможность студенту дифференциально оценивать различные явления современного хореографического искусства.

Ключевые слова: современное хореографическое искусство, художественно-эстетический опыт, студент-хореограф.

This article deals with the enrichment of artistic and aesthetic experience of students choreographers in the process of understanding the vocabulary of contemporary choreography. Modern choreography – a new kind of choreography, formed under the influence of socio-political, philosophical, technological characteristics culture of the twentieth century. Presented in the analysis of the most valuable literary source makes it possible to conclude that the features of modern choreography demands from student deep artistic and aesthetic experience. Without it, there is a risk of loss aesthetically appropriate

value basis, which enables the student to differentially evaluate various phenomena of contemporary choreography. In order to further the cultural development of the student, it is important to establish a system to aesthetic values. This requirement implies possession of relevant information, which will be the impetus for the acquisition of some experience.

Key words: *contemporary choreography, artistic and aesthetic experience, student choreographer.*

Студенти-першокурсники – це переважно вчорашні школярі, діти старшого підліткового віку. Ми навмисно звертаємо на це увагу, оскільки вікові психофізіологічні особливості студента відіграють істотну роль у становленні його як майбутнього фахівця.

Проблема підліткового етапу розвитку людини вивчалася давно. Свій внесок у розкриття причин того, чому підлітковий вік став таким інтригуючим, загадковим і непередбачуваним зробили такі відомі дослідники як В. А. Аверін, І. Д. Бех, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, Л. С. Ельконін, Н. І. Крилов, Н. Н. Толстих.

У сучасних умовах стало очевидним, що життєвий досвід особистості, його домінуючі цінності і норми поведінки набули історичних змін. За короткий історичний період в нашому суспільстві відбулися глибинні зміни в різних сферах життя, які вплинули на процес становлення майбутнього молодого фахівця. В результаті на очах сучасного покоління відбулася суттєва перебудова загальної спрямованості особистості студента-підлітка. «Підйоми» і «падіння» у старшому підлітковому віці обумовлені якісними змінами, які, з одного боку, супроводжуються появою у самого студента значущих суб'єктивних труднощів різного порядку, а з іншого – виникненням об'єктивних перешкод при його взаємодії з довкіллям. Така варіативність змін пов'язана з протиріччями цього віку. З одного боку, підлітковість – це вік соціалізації, вращення в світ людської культури та суспільних цінностей, а з другого – це вік індивідуалізації, відкриття та утвердження власного унікального і неповторного Я.

Характеристика студента була б не повною без уваги до особливостей його сприйняття. Фактично все починається зі сприйняття, але цей процес буває різним. Можна дивитися і не бачити, слухати і не чути. Сприйняття – це відображення у психіці людини предметів і явищ навколишнього середовища загалом під час їхньої безпосередньої дії на органи чуття. Воно постає як цілісне відображення предметів та явищ під час їхнього безпосереднього впливу на органи чуттів. Надалі цими образами оперують увага, пам'ять, мислення, емоції, почуття[5]. Все це має істотне значення для становлення молодого фахівця.

Активним засобом, який поєднує фізичне навантаження й естетичний розвиток є хореографія. Серед інших видів мистецтва хореографічне мистецтво є унікальним у вирішенні завдань духовного становлення

підростаючого покоління. Це зумовлено тим, що хореографічне мистецтво ґрунтується на синтезі засобів виразності, пов'язаних іншими видами мистецтв, зокрема, з музично-звуковим образом, з пластикою, з динамікою руху, з костюмом і т. д. Крім цього, відзначимо, що танцювальна діяльність буквально з раннього віку дитини стає однією з найдоступніших і емоційно захоплюючих форм творчості і часто продовжується протягом усього життя. Сучасна хореографія – це психологічний відбиток нашої дійсності, і студент не може відмежовуватися від неї.

Метою роботи є висвітлення особливостей процесу збагачення художньо-естетичного досвіду студентів-хореографів у процесі досягнення лексики сучасного хореографічного мистецтва

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах стало очевидним, що життєвий досвід студента, його домінуючі цінності і норми поведінки набули історичних змін. За короткий історичний період в нашому суспільстві відбулися глибокі зміни в різних сферах життя, які вплинули на процес становлення підростаючої особистості. В результаті, на очах сучасного покоління відбулася суттєва перебудова загальної спрямованості особистості студента.

Митці у художніх образах своїх героїв акумулюють світ, який нас усіх оточує, в якому ми живемо. Кожна епоха знаходить свої, тільки їй властиві засоби виразності. Наше сучасне життя спресоване у часі та в просторі, із загостреною динамічністю, дисонантністю, з різкими змінами настрою, із своєрідністю і протиріччями ціннісних орієнтирів. Усе це знайшло свої характерні засоби виразності в хореографічному мистецтві.

Сучасне мистецтво, яке має відповідну змістовну цінність, ідею, спроможне хвилювати, «промовляти до душі», і є мистецтво «пустопорожнє», яке збуджує первинні інстинкти, які людину наближують до тварини, а не підносять її людську сутність. Сказане має пряме відношення і до хореографії.

Те, що студентів-підлітків цікавлять сучасні танці, сучасна хореографія, є нормальним явищем, але, для того, щоб забезпечити їхній подальший культурний розвиток, важливо сформувати певну систему естетичних цінностей, вони повинні вміти оцінювати художню цінність сучасного хореографічного мистецтва. Така вимога передбачає володіння відповідною інформацією, яка забезпечить грамотність і буде поштовхом для набуття певного досвіду, в результаті якого підліток сам сформує свої прерогативи.

Нові форми в хореографічній культурі першої половини ХХ ст. зумовили появу таких термінологічних кліше, як: «ритмопластика», «танець модерн», «експресивний танець», «фокінізм», «перфоманс», «дунканізм», «естрадний танець» тощо. Власне, цими назвами окреслено новаторське втілення неакадемічного сценічного образу засобами специфічної танцювальної техніки. (Т. Кобринчук, І. Чорнобай). Певний інтерес до таких нових танців спостерігається у підлітків у цілому [2].

Сучасна хореографія – це новітній вид хореографічного мистецтва,

сформований під впливом соціально-політичних, філософських, технологічних, стилістичних характеристик культури ХХ ст., що виявили в танці імпровізаційність та індивідуальність, а також стабілізували його синтезовану структуру.

Наукові дослідження цієї проблематики здійснювались в руслі мистецтвознавства. У працях більшості авторів (Д. П. Бернадська, П. М. Білаш, Л. Л. Васильєва, Т. Г. Кохан, В. І. Романко, В. В. Пастух, М. М. Шкарабан) розглядались окремі танцювальні форми модерністського, імпресіоністичного танцю, музичні форми джазу, року, а також балетмейстерське мистецтво в Україні початку ХХ ст. Культурологічні аспекти мистецтва кінця ХХ ст. розкрито у працях Ю. Л. Афанасьєва та С. Д. Безклубенка. Естетика мистецтва ХХ ст., його течії, напрями і стилі розглянуто в роботах Л. Т. Левчук., Л. В. Лозового [1].

Пласт загальнотеоретичних досліджень хореографічного мистецтва представляють роботи Л. Д. Блок, С. Л. Григор'єва, В. М. Красовської, С. Лифаря, Б. А. Львова-Анохіна, І. В. Мухіна, Л. Ф. Мясіна, М. М. Фокіна, Н. М. Фореггер, Ю. М. Чурко, Т. А. Шкурко; естетичні та філософські проблеми містять праці теоретиків і практиків танцю Р. Акопян-Шупп, Л. Барикін, О. Гердт, В. Гіглаурі, Н. Джексон, Ю. А. Кондратенко, П. П. Косі, Л. П. Морін, Е. Т. Ньюне, К. Родез, І. Є. Сироткіної, О. Стоквіс та ін. [1].

Представляє інтерес характеристика сучасної хореографії України, зроблена Л. Климчук [3]. Авторка звертає увагу на ряд специфічних рис, притаманних сучасній хореографії. Цілісність сучасної хореографії України породжується співіснуванням багатьох національних танцювальних культур у просторі й часі. Саме буття України на стику територіального розміщення зумовило її зв'язок із загальносвітовим історико-культурним простором. Таким чином, і у сучасній хореографічній культурі домінуючими стають процеси загальної інтеграції.

Це співіснування, взаємовплив, взаємопроникнення різноманітних типів знань про мистецтво руху сприяють створенню цілісної світової моделі побудови хореографічного твору. Діалог між різними світоглядами уможлиблюється тим, що всі вони мають спільну основу для свого розвитку – універсальні людські цінності. Доцільно, у даному випадку, підкреслити виховне значення сучасної хореографії.

Хореографічне мистецтво виступає як механізм вироблення, закріплення і трансляції людських цінностей, як баланс поєднання постійної модернізації з високим ступенем наслідування. Розуміння закономірностей функціонування та розвитку творчих процесів у царині хореографії різних культур, поглиблює наші знання в області побудови загальної теорії мистецтва танцю, виявлення принципів, його організуючих, проникнення в його природу [3].

Сучасні хореографи різних країн наголошують, що форма сама по собі мало їх цікавить, головне – висловити нові ідеї та почуття, наочно

представити те, що ще тільки ледь майорить в їх уяві на обрії самовідчуття. І тому сучасне хореографічне мистецтво легко співвідноситься з будь-якими формами, ситуаціями, ідеями.

Сучасна хореографія України є живою та постійно змінною формою мистецтва, в якому важливу роль відіграє особисте відношення хореографа до руху. Вічні проблеми народження, життя, смерті, кохання, ненависті, свободи, вибору, зради, вірності та інші наскрізні для кожної з культур, але кожна розв'язує їх по-своєму.

На відміну від класичного балету форма, концепція та складові рухи сучасного балету підлягають постійним змінам, розширюються та збагачуються новими напрямками та лініями, які виникають завдяки здобутим знанням, фізичному вдосконаленню та психологічному відношенню хореографа до минулих подій його життя та інших. Особистості артистичного світу різних країн (скульптори, художники, письменники, композитори) показують у своїх творах власне бачення сучасної хореографії, розширюючи його далеко за межі існуючих понять.

Сьогодні мистецтво танцю з легкістю вбирає в себе локальні елементи рухів з різних напрямків світових шкіл руху, а також з багатой культурної спадщини танців народів світу та намагається все це поєднати з відображенням відтінків людської індивідуальності.

Як вважає Л. Климчук, найчастіше цінність таких хореографічних робіт постає з особистого ставлення хореографа до своїх творінь, змістовна основа яких, зазвичай, бере свій початок із «істинно» виплечаних традицій «глибин душі народної», від «прабатька» та «праматері». Хореографічна лексика та техніка виконання у їх понятті це не тільки удосконалення фізичної роботи тіла, а й психологічного стану виконавців, бо символом українського танцю завжди була душа, точніше – серце. Тіло ж, на відміну від культур деяких інших народів, ніколи не було ідолом обожнювання [3].

Цікаво ознайомитись з різними напрямками вдосконалення виконавців танцю у Європі та поза нею. Вже ні для кого не є таємницею, що східні мистецтва руху корисні для фізичного вдосконалення у будь-якому віці: вони звільняють від напруги м'язи та суглоби, що покращує поставу, рухливість та гнучкість. Заняття техніками дихання тонізують внутрішні органи, поглиблюють процес дихання, стимулюють циркуляцію крові.

Крім того, вони розвивають рівновагу, координацію, та відчуття центру ваги, що, погодьтесь, є необхідним для виконання рухів будь-якого стилю та напрямку танцю. Та особливо доцільно зосередити свою увагу (після ознайомлення з різними світовими школами танцю), на поєднанні сучасної лексики з елементами традиційного українського танцю.

Тому і метод роботи, за яким працюють українські хореографи – це не зліпок запозичених по різних країнах прийомів та знань, не дивлячись на те, що вони користуються інформацією та використовують елементи рухів інших танцювальних систем у створенні хореографічних композицій.

Це техніка інтеграції усіх духовних та фізичних сил, які проходять еволюцію від первісних інтимно-містичних сфер до сучасних духовно-релігійних. І тому робота над вихованням танцюриста спрямована не тільки на те, щоб його навчити виконувати якісь технічні рухи та запам'ятовувати послідовність їх виконання, а на переборювання тих перешкод у процесі духовного зростання, які йому може ставити його організм (тобто вдосконалення загального фізичного розвитку).

Організм танцюриста у цьому внутрішньому процесі повинен позбутися будь-якого опору та напруги настільки, щоб, власне кажучи, не було жодної часової різниці між внутрішнім імпульсом і зовнішнім показом, щоб імпульс сам у собі був одночасною реакцією, одне слово, щоб тіло неначе переставало існувати, відчувалась відсутність сили тяжіння, щоб воно жило у русі, і щоб глядач мав справу лише з видимим перебігом інформаційно-внутрішніх процесів хореографічного твору, а не займався аналізом лексики та фізично-технічної вправності виконавців під час сценічного відтворення. Звичайно, можна вважати, що духовний процес фізичного розвитку танцюристів за цим методом є непоганим вишколом, але це все-таки не так – результату неможливо досягнути лише процесом навчання.

Танець у сучасній хореографії не самоціль, а є засобом вираження внутрішніх емоційних станів, переданих рухом. Мова руху є універсальною формою осмислення буття, яка дає змогу студентам вступати в комунікативні зв'язки одне з одним, орієнтуватись у просторі світової хореографічної культури.

Тому проблема сучасної української лексики руху, це проблема зрозуміння, проблема ефективності діалогу між культурними епохами, між різними танцювальними стилями та напрямками, що співіснують в одному часовому вимірі. Нова інформація асимілюється шляхом співвіднесення з тим, що вже відоме, новий досвід поєднуються з уже набутиим. Чим більшим стає діапазон знань людини про мистецтво руху, тим глибшає її розуміння світу. Через поліфонізм руху нам відкривається поліфонізм буття, оскільки рухи різних шкіл хореографічного мистецтва багатьох країн, рухи танцювальних культур народів світу являють різні світогляди, способи мислення та сприйняття світобудови. Але, як сказав наш український «кобзар» Т. Г. Шевченко: «...чужого научайтесь та свого не цурайтесь...».

Отже, хореографічне мистецтво спроможне піднести студента на новий більш високий рівень сприйняття життя у цілому і мистецтва зокрема, воно сприяє розвитку усіх його психічних функцій, фізичному та духовному росту і, мабуть, найважливіше – воно збагачує художньо-естетичний та життєвий досвід майбутнього спеціаліста і тим самим дає йому можливість безболісно пройти різноманітні життєві та професійні кризи.

Поняття естетичного досвіду досліджується наукою в контексті категорії естетичного, як відображення почуттєвого ставлення людини до дійсності. Естетичний досвід – це сукупність неутилітарних інтуїтивно-діяльнісних відношень суб'єкта до реальності. Естетичний досвід особистості супроводжується духовною насолодою суб'єкта, його позитивною чуттєвою реакцією і допомагає людині знайти своє місце в соціумі, відчути себе органічною частиною довкілля, не зливаючись із нею [9].

Цікаві висновки про взаємозв'язки естетичного досвіду з моральним зробила О. Олексюк [4]. Характеризуючи почуття та переживання, автор стверджує, що мистецтво володіє унікальним потенціалом щодо формування почуттєвого досвіду. Мистецтво здатне звертатися до глибин людської психіки, тим самим викликати естетичні емоції та переживання, відображаючи саму людську здатність відчувати, тобто перетворювати факт існування на предмет емоційного ставлення. Найважливішим компонентом морально-естетичного досвіду О. Олексюк називає досвід сприйняття. Вона вважає, що це – стрижень морально-естетичного досвіду, його системоутворююче ядро, що пронизує всі інші структурні компоненти. Самостійний і дуже важливий компонент морально-естетичного досвіду, на думку автора, є досвід оцінної та ціннісно-орієнтаційної діяльності.

Вперше поставила проблему цілісного культурологічного підходу до формування естетичного досвіду О. Щолокова [8], яка показала, що естетичний досвід є системою зв'язків, існуючих процесуально в людській діяльності. Його структурні компоненти не можуть бути всебічно досліджені, а тим більш сформовані відокремлено один від одного якщо вони є елементами цілого. Неможливо формувати естетичні смаки, естетичні оцінки, ідеали тощо незалежно від трансформації відповідним чином усіх інших елементів системи. Саме ця прийнятна для нас позиція дозволяє визначити естетичний досвід як сукупність естетичних знань, умінь та навичок, набутих в естетичній діяльності, що стали внутрішньою сутністю особистості в процесі естетичного виховання та навчання.

О. Шевнюк визначає художньо-естетичний досвід як інтегроване особистісне утворення, яке є результатом художньо-естетичної діяльності та змістовною стороною якого виступає естетичне відношення до мистецтва [7]. Як стверджує автор, художньо-естетичний досвід є специфічною програмою соціальної поведінки. Він відображає, крім художньо-естетичного інформаційного фонду, зміст та сутність художніх явищ, їх емоційно-ціннісне значення для особистості. Стаючи внутрішнім утворенням, установкою особистості, даний досвід матеріалізується у діяльності людини, не обмежується засвоєнням знань, умінь та навичок, а доповнює їх естетичним відношенням особистості до мистецтва. Художньо-естетичне відношення, за словами О. Шевнюк, є інтегрованою і відносно стійкою властивістю особистості, що виступає результатом її спілкування з художніми творами. Художньо-естетичні відношення є, на

думку автора, показником цілісності художньо-естетичного досвіду особистості. Відповідно, структуру художньо-естетичного досвіду, автор виокремлює на основі таких компонентів: когнітивного (художня ерудованість); афективного (художня емпатійність); сенсорного (сприйнятливність до художньої форми).

Виходячи з усього вищесказаного, художньо-естетичний досвід особистості студента-хореографа можна визначити як: інтегроване утворення, що формується в процесі художньо-естетичної діяльності та змістовною стороною якого виступають художньо-естетичні знання, професійно-хореографічні уміння та ціннісне ставлення до мистецтва.

Досить часто вчені, зокрема В. Бутенко, І. Зязюн, Л. Коваль, Т. Мухіна, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька., О. Щолокова використовують ціннісні орієнтації в якості одного з критеріїв сформованості цілісного художньо-естетичного досвіду.

Ці автори виявляють сутність художньо-естетичних цінностей як синтез інтересів, потреб, здібностей, смаків, установок особи, як відображення певного виду ціннісно-орієнтаційної діяльності, зумовленої рівнем розвитку естетичних відношень. Тому цілеспрямована ціннісна регуляція в процесі навчання студентів хореографії вимагає проникнення у сутність особи, структуру й динаміку її мотивацій, потреб, смаків і установок, у сферу створення й відбору цінностей.

Отже, специфіка збагачення художньо-естетичного досвіду студентів-хореографів у тому, що вона здійснюється шляхом їх залучення до сучасної хореографічної культури через діяльність, яка дозволяє свідомо співставляти, порівнювати, осягати засоби хореографічної виразності різних напрямків, стилів. Усе пізнається у порівнянні. Саме так поступово устанавлюється система художньо-естетичних цінностей студента, які стають основою і на якій відбувається збагачення його досвіду. Він починає оцінювати сучасне хореографічне мистецтво, основуючись не тільки на власних емоціях, моді та популярності, (яка нерідко буває швидкоплинною і примітивною), а на основі власної ерудиції, накопиченого раніше хореографічного досвіду і «розумних» емоцій. Хореографічна художня діяльність має забезпечувати формування цілісності емоційно-почуттєвої, інтелектуальної, духовно-творчої сфер особистості.

Підготовка кадрів вчителів-хореографів вимагає враховувати дуже багато сторін його майбутньої професії. Поки що мало досліджень, які вивчають психолого-педагогічні питання, пов'язані зі специфікою відтворення хореографічних засобів виразності, з їх психолого-фізіологічною основою, з прив'язаністю до музики різних стилів, почерків. Важливою групою досліджень є особливості хореографічної роботи з дітьми різних вікових груп. Хореографія – це тонке і дуже змістовне мистецтво. Важливо це не просто розуміти, але і відчувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернадська Д. П. Феномен синтезу мистецтв в сучасній українській хореографії : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01 / Бернадська Дарія Петрівна. – К., 2005. – 177 с.
2. Вітковська О. І. «Я» – концепція і самореалізація особистості як актуальна проблема професійного самовизначення / О. І. Вітковська // Єдність емоційного і почуттєво–раціонального в освітньо-виховних системах. – Харків, 1996. – 378 с.
3. Климчук Л. М. «Сучасна хореографія України: на перехресті світоглядів» Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Українська хореографічна культура у сучасному державотворчому процесі: стан, проблеми, перспективи» Жовтень 2003.
4. Олексюк О. Н. Формирование нравственно-эстетического опыта студентов вузов культуры в художественно-творческих коллективах: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Олексюк Ольга Николаевна. – К., 1988. – 204 с.
5. Хижняк Ю. Н. Воздействие искусства на формирование культуры поведения старших подростков (на основе музыки и хореографии в условиях общеобразовательной школы) : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Ю. Н. Хижняк. – М., 1977. – 20 с.
6. Шариков Д. І. Теорія, історія та практика сучасної хореографії: Монографія / Шариков Д. І. – К. : КиМУ, 2010., с. 26.
7. Шевнюк О. Л. Формування художньо-естетичного досвіду майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Шевнюк Олена Леонідівна. – К., 1995. – 202 с.
8. Щолокова О. П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя / УДПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 1996. – 172 с.
9. SLOVNIK. Світ словарів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovník.com.ua/?grupa=9>